

File ID	uvapub:60753
Filename	294956.pdf
Version	final

SOURCE (OR PART OF THE FOLLOWING SOURCE):

Type	book chapter
Title	Bernardo Ashetu: de laatste vleugels van de zee
Author(s)	M. van Kempen
Faculty	FGw: Instituut voor Cultuur en Geschiedenis (ICG)
Year	2008

FULL BIBLIOGRAPHIC DETAILS:

<http://hdl.handle.net/11245/1.294956>

Copyright

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content licence (like Creative Commons).

Bernardo Ashetu

DE LAATSTE VLEUGELS VAN DE ZEE

‘De geschiedenis leert dat de mensheid sterker is dan haar aanvaardende of afwijzende genieën, heiligen en helden. Beide categorieën vormen gezwollen, uitwassen die men verbaasd aankijkt of aanbidt.’ (ALBERT VIGOLEIS THELEN, *HET EILAND VAN HET TWEEDE GEZICHT*, p. 391)

Zijn moeder ontmoette ik in maart 1996, dat was veertien jaar na zijn dood. Had hij nog geleefd, dan zou hij net 67 zijn; zijn moeder was op dat moment 96 jaar oud. Moeders behoren hun zonen niet te overleven. Juliëtte Henriëtte van Ommeren-Nassy moet dat terdege beseft hebben, maar ze was er niet bitter om. Ze had wel een betere reden om bitter te zijn. Die reden benoemde ze consequent met zijn achternaam: Van Ommeren. Haar echtgenoot.

Ze woont in Huize Majella aan het Middenpad van Kwatta, de drukke uitvalsweg van Paramaribo die de hoofdstad van Suriname verbindt met de westelijke districten. Over de open galerij passeer ik een reeks kamers van waaruit hoogbejaarden de zinloosheid van het verstrijken van hun laatste dagen proberen te verjagen met de nieuwsgierigheid naar wat deze Hollander hier komt zoeken. De passaat wappert kleurloos geworden gordijnen de galerij op. De moeder van de dichter zit in een van de laatste vertrekken. In een lichte nachtjapon heeft ze de hoek van de kamer opgezocht waar ze de meeste wind kan vangen tegen de drukkende hitte. Ze vertelt over haar zoon Henk, de man die in 1962 zijn poëziedebuut zou maken bij De Bezige Bij onder de naam Bernardo Ashetu: ‘Hij was een prettige, mooie jongen, mooier dan zijn zusje Liesje,

die wel aantrekkelijk was, maar niet mooi.’ Hier spreekt een vrouw die geen blad voor de mond neemt. In 1929 werd Henk van Ommeren geboren in ’s Lands Hospitaal aan de Gravenstraat. Zijn moeder vertelt sober. ‘Op maandagmorgen om 8 uur ging ik naar het ziekenhuis omdat de weeën begonnen. Zijn vader was er niet bij, omdat hij naar de polikliniek moest.’ Wie de biografische feiten kent uit het leven van Henk van Ommeren, ziet achter deze kale mededelingen al een schrikwekkend leven opdoemen. ‘Om 11 uur kwam hij terug om te zien hoe de zaken erbij stonden, toen was Henk al geboren. Zijn vader was heel trots op hem. Als kleuter van vier, vijf jaar werd Henk altijd door hem op de motorfiets meegenomen als hij visites aflegde in en om Paramaribo en in de districten. Zijn vader was een energieke man. Van januari tot oktober 1926 is hij mee geweest met prof. Stahel op de expeditie naar het Wilhelminagebergte. In 1927 zijn we getrouwd. Thuis werd ik uitgescholden: “Je gaat met een negerjongen.” Ik heb hem helemaal opgebouwd, de ondankbare hond. Zijn inborst is slecht. Zonder mij was hij geen dokter geworden. Maar qua intelligentie en ener-

Bernardo Ashetu, alias Henk van Ommeren.

gie was hij een goede dokter. We zijn alleen altijd arm gebleven, omdat hij voor die hoeren van hem huizen bouwde. Hij was een hoerenjager die de brutaliteit had voor het oog van iedereen met een verpleegster uit de röntgenkamer te komen lopen. Voor mij heeft hij nooit ook maar zelfs een sieraad gekocht. Hij haatte me omdat ik hem geen echtscheiding wilde geven. We zijn alleen gescheiden van tafel en bed, in 1947. Ik gunde hem geen echtscheiding. Maar ik kon ook niet anders, want ik zou anders geen enkel recht meer hebben gehad.'

Moeder

Nerveus is de trek
om je mond, moeder.
Nerveus was je hand
bij 't plukken van
die bloem, de mooiste
die ik in m'n leven
ben tegengekomen.
Nerveus was je blik
toen je hem opsloeg
naar 't Grote Blauw.
Nerveus door de pijn,
moeder,
nerveus door de pijn
door te zijn
zoals jij en ik zijn.

Bernardo Ashetu is geen Surinaamse naam, en ook geen Antilliaanse, al kwam zijn debuutbundel uit in de reeks *Antilliaanse Cahiers*. De titel van Ashetu's bundel klinkt evenmin Caraïbisch: *Yanacuna*. De titels van de latere dichtbundels en gedichten waaien veel geografie binnen, maar geen Caraïbische: *Sáhati*, *Op 't eiland*, *Sansero*, *Olanda*, *In Granada*, *Del Paraná*, *Tjiti*. In de 31 bundels die Ashetu nog schreef na *Yanacuna*, komt geen enkele di-

recte referentie aan zijn geboorteland voor. Geen van die keurig samengestelde bundeltjes zou hij nog publiceren. Er moest heel veel vergeten worden. Er moest vooral veel *vader* vergeten worden.

Het ontging de sensitieve zoon niet dat het al vroeg niet meer boterde tussen zijn ouders. Liefdeloos kan de opvoeding die Henk van Ommeren van zijn vader kreeg niet genoemd worden. Maar het was toch vooral een opvoeding in het teken van het standsbesef, de maatschappelijke opgang en de oriëntatie op de Europese cultuur. De jonge Henk kreeg lessen van de Duits-joodse vioolles-
aar Aleander Feiland. Klassieke mythen en sagen moesten gelezen worden, waarna vader de kinderen streng overhoorde. Alleen de beste school in het kwakkelende, nog halfkoloniale Suriname, de Hendrikschool, was goed genoeg in het oog van 'dokter van Ommeren'. Maar de zoon kiest ten slotte niet voor het hoogste onderwijs dat zijn vader voor hem in gedachten had. Hij wil varen over de zeeën en volgt de opleiding voor telegrafist. Hij ziet alle grote havens van Zuid-Amerika en Europa. Als hij voet aan wal zet op de kade van Paramaribo, wacht hem daar een 'aankomst zonder glimlach' – de vader die hem begroet met de woorden: 'Zo, mijnheer de telegrafist!'

Tot 1959 blijft Henk van Ommeren varen als scheepsmarconist. Hij vestigt zich dan in Nederland, waar hij begint te schrijven. Een particuliere wereld ontvouwt zich in gedicht na gedicht. Maar liefst 205 zullen er worden geselecteerd voor de bundel *Yanacuna*. En bijna elk van die gedichten heeft die merkwaaardige combinatie van zingen en tegelijkertijd heel diep in het vlees kerven:

Olanda

Zo in dit land van appels, melk
en van de laatste woorden boven bevend water.

Eens ontwaakte ik in de zon
en zag een diepe snede in het brood dat op
mij wachtte als ontbijt.

En andermaal water
dat draaide om een zwakke brug
en nogmaals vuur
dat rechtop stond in een kleine gestreeelde kachel.

Ashetu's gedichten zijn opgebouwd uit betekenisvelden die vloeien in elkaar overgaan, zonder dat de lezer de illusie moet koesteren elk detail ervan te kunnen duiden. Het is poëzie van iemand die alles wat mooi in het leven zou kunnen zijn, besmeurd heeft zien worden, en die dat leven niet aan kan, of die zich er slechts tegen kan wapenen met een broos bouwsel van woorden. Henk van Ommeren trekt zich terug uit het leven, en leeft nog slechts voor de verzorging van zijn vrouw die aan multiple sclerose lijdt, en zijn poëziebundeltjes, die hij koestert als het fijnkristal van Val Saint Lambert. Alle varianten van zijn gedichten vernietigt hij, alle originele handschriften vernietigt hij, enkel de getypte bundeltjes, in omvang variërend van 8 tot 48 verzen, bewaart hij buiten het zicht van de wereld. Want nooit mag nog iemand hardop zeggen dat de dichter Bernardo Ashetu een zoon is van 'dokter van Ommeren'.

Fluistering

Dit tere glas
onder een vaas
vol gele tulpen
te vullen
met kersen en room
op een zonnige morgen,
is een warm ideaal
vlak bij strelende
vingers en ongereptheid
in fluisteringen.

Henk van Ommeren noemde zichzelf overigens nooit Ashetu. Brieven aan zijn vrienden ondertekende hij met 'Kamanda', naar een

woordcombinatie die hij in Ghana had opgevangen en die 'ik ben een neger' betekent. 'Negerschap / is als bloeiende vanille / hoog in de bomen van het bos; / in wijde omtrek / laat de geur niemand los' schreef de dichter Eugène Rellum, en voor Bernardo Ashetu gold hetzelfde, sterker nog: hij raakte verstrikt in het web dat hij meende dat de genen van het negerras (van vaderszijde) en het joodse ras (van moederszijde) voor hem gespannen hadden. Voor zichzelf kreeg hij de combinatie niet gemaakt en de psychische getormenteerdheid die daarvan het gevolg was, verdween pas in de laatste maanden van zijn leven. Maar in de 883 pagina's poëzie die hij schreef, is het moeilijk iets van al die psychische preoccupaties terug te vinden. In de vaak verrassende luciditeit van zijn verzen heeft hij veel toegedekt – 'helder' is misschien wel het meest voorkomende woord in zijn poëzie.

Meer dan tien jaar na zijn dood begonnen gedichten uit Ashetu's nalatenschap te verschijnen, in *Kruispunt*, *Dietsche Warande & Belfort*, *De Ware Tijd Literair*, *Tide Tamara*, *Bzzlletin*, *De Tweede Ronde*, *Optima* en in enkele bloemlezingen. Op het festival Haagse Winternachten liep ik eind januari 1999 Gerrit Komrij tegen het lijf en ik vertelde hem over het grote pak Ashetu-gedichten, dat voor een bloemlezer in feite maar één probleem oplevert: er is nauwelijks een gedicht dat in kwaliteit onderdoet voor één ander. 'Laat me eens wat lezen,' zei Komrij, en dat beviel me maar matig: hoe kon iemand in de carnavaleske sfeer van een groot festival eventjes de fijngesponnen draden van Ashetu's verzen beoordelen? Maar daar, staande in een slecht verlichte hoek van de grote hal van het Spuietheater met salsamuziek en bierglazengerinkel op de achtergrond, heeft Komrijs oor toch niet gefaald, al zou het nog acht jaar duren voordat er een concreet resultaat werd bereikt. In 2002 verscheen intussen in Ashetu's geboorteland bij de kleine uitgeverij Okopipi een bundeltje met 21 gedichten: *Marcel en andere gedichten*. En op 1 oktober 2007 verscheen in De Sandwichreeks van Van Gennep uiteindelijk een keuze van 37 Ashetu-gedichten onder de titel *Dat ik zong*, ingeleid door Gerrit Komrij.

Ik vraag mevrouw Van Ommeren of ik een foto van haar mag

maken. Ze weigert: 'Nee, geen foto's. Zo'n oud, lelijk mens als ik, je kunt je tijd wel beter gebruiken. Oude mensen moeten geen foto's meer van zich laten maken.' Juliëtte Henriëtte Nassy, die haars ondanks nog altijd Van Ommeren was blijven heten, overleed op 6 april 1999. Op 26 december zou ze 100 jaar geworden zijn. Haar dochter Alice schreef me in een brief van 24 april 1999: 'Ze had daar geen zin in. Ze vond dat ze al te lang geleefd had en dat het tijd werd om naar het rijk van Pluto te gaan. Hoewel mijn Moeder zich zo'n 75 jaren lang heeft boos gemaakt op die "ellendige v. Ommeren" is ze altijd vrolijk, hartelijk en scherp van verstand gebleven – Julie Nassy hield veel van haar zoon.'

Waar ben je?

Moeder waar ben je
want ik kantelde zo
op de trap.

Er is iets gebroken maar
ik weet niet wat.

En ik dacht dat je
een traan had gelaten
in de mooie tuin vol
grote bloemen waarin
je wandelde voor je
ziek werd en niets meer
kende en mij vergat.

Die zoon heeft in de zomer van 1982 het bericht gekregen dat hij ongeneeslijk ziek is, hij lijdt aan darmkanker. Het bericht doet zijn geestesziekte verdwijnen als sneeuw voor de zon. De laatste twee maanden brengt hij in bed door in het Haagse ziekenhuis Leyenburg, geestelijk volslagen gezond. De wens om zijn moeder nog terug te zien, gaat niet in vervulling. Wel zoekt zijn vader hem op,

onaangekondigd. Zus Liesje stapt eerst binnen, gevolgd door Van Ommeren senior. In een flits is er de ontzetting in de ogen van de Joodzieke zoon. Nooit is hij met zijn vader alleen geweest in een kamer. Maar Liesje is het schild tussen vader en zoon en de paniek verdwijnt. Zijn vader kijkt meewarig, uit zijn houding spreekt: ik ga door, maar jij bent zielig. Maar de echte held is niet de dokter van aanzien, het Statenlid, de man die zijn zoon nog 14 jaar zou overleven, maar de zoon die wist: 'De dood begint bij het hele leven / Want het hele leven is een gestadig sterven', en die de schrik van het leven en de dood uiteindelijk had weten te overwinnen.

Tot dood

Als de jutter gebruik maakt
van mijn blauwe jasje

inskamár ik hem
vervluchtig ik hem tot dood

voordat ik mijn jasje uitspreid
en vleugels word
de laatste vleugels word van de zee.

Literatuur Het gedicht 'Moeder' komt uit de bundel *Yanacuna* (1962). 'Olanda' uit de ongepubliceerde bundel *Tu-Taf* en verscheen eerder in *Dietsche Warande & Belfort* 141 (1996) 6, p. 691. 'Fluistering' uit de bundel *In de zon*, 'Waar ben je' uit een titelloze bundel, en 'Tot dood' uit de bundel *Dat ik zong* (uit de nalatenschap, niet te verwarren met de door Komrij samengestelde bundel) worden hier voor 't eerst gepubliceerd.